

1. מינה פנטון
2. עידית איצקוביץ'
3. אביבה קטן
4. רונית אהובה קרמר
5. עיינה קרסנר
6. רחל לנדאו
7. קונית שטרן

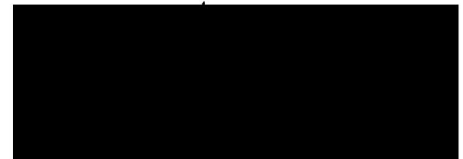

העותרות

נ ג ד

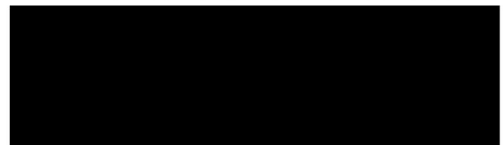
1. ראש ממשלת ישראל
2. השר לשירותי דת
3. המרכז הארצי למקורות הקדושים, המשרד לשירותי דת
4. היועץ המשפטי לממשלה
5. הרשות לאכיפה במקרקעין
- על ידי פרקליטות המדינה,
משרד המשפטים, ירושלים
טל': 02-6466590 ; פקס: 02-6467011

6. הקרן למורשת הכותל המערבי

7. עיריית ירושלים
8. הועדה המקומית לתכנון ובנייה ירושלים
9. מהנדס העיר ירושלים
- ע"י עו"ד דני ליבמן
מרח' כיכר ספרא 8, ירושלים 9414109
טל': 02-6297592 ; פקס: 02-6296490
lbdanny@jerusalem.muni.il

10. החברה לפיתוח מזרח ירושלים

המשיבים

תגובה מקדמית מטעם המשיבים 5-1

1. בהתאם להחלטות בית המשפט הנכבד (כב' השופט גרוסקופף), מתכבדים המשיבים 5-1 (להלן: **המשיבים**) להגיש תגובתם המקדמית לעתירה, כדלקמן.

2. עניינה של העתירה בטענות שונות שמעלות העותרות כלפי גשר העץ המוביל לשער המוגרבים (להלן: **גשר המוגרבים** או **הגשר**) ובבקשתן להפסיק את השימוש בגשר, בפרט לנוכח מצבו הבטיחותי הרעוע "שעלול להוות סכנה של ממש – הן למשתמשים בו והן למתפללות ברחבת עזרת הנשים הסמוכה במקרה של אסון חלילה" (סעיף 7 לעתירה).

3. גשר המוגרבים מוביל כאמור לשער המוגרבים, המהווה את שער הכניסה היחיד למבקרים שאינם מוסלמים אל רחבת הר הבית. שער זה משמש גם את כוחות הביטחון אשר מבקשים לאבטח את המקום. כידוע, משטרת ישראל היא האמונה מטעם מדינת ישראל על שמירת שלום הציבור והסדר הציבורי בשטח הר הבית, ובכלל זה גם על הגשר המוביל לו.

בתוך כך, חשוב להדגיש כי הר הבית פתוח גם למבקרים שאינם מוסלמים, אשר רשאים להיכנס לרחבת הר הבית (ולא למסגדים), בכפוף לסידורי אבטחה ולכללי הביקור במקום, הנקבעים בין היתר לשם שמירה על הסדר הציבורי וביטחון הציבור במקום רגיש זה. המבקרים שאינם מוסלמים נכנסים למתחם הר הבית דרך שער המוגרבים בלבד, בנוכחות שוטרי משטרת ישראל (ראו: בג"ץ 2818/20 **עציון נ' ראש הממשלה** (פורסם באר"ש, 19.5.20) (להלן: **עניין עציון**), בפסקה 5 לפסק הדין).

עוד ייאמר, כי בעקבות פעולות שונות והיערכות משטרת ישראל לכך, בשנת 2018 ביקרו ברחבת הר הבית 35,695 ישראלים ו-664,063 תיירים; בשנת 2019 ביקרו ברחבת הר הבית 37,633 ישראלים ו-803,862 תיירים; ובשנת 2020 ביקרו בהר הבית 20,644 ישראלים ו-139,344 תיירים.

4. כן יצוין, כפי שעולה מן המתואר בסעיף 1 לתגובת המשיבים 9-7 מיום 14.6.21, כי בעבר העלייה לשער המוגרבים התאפשרה באמצעות סוללת עפר שהייתה מצויה בשטח, וזאת עד שיצאה מכלל שימוש בשל קריסתה. עם התמוטטות סוללת העפר, וכפתרון זמני עד שתאושר תכנית קבועה המסדירה את העלייה לשער, הוצא ביום 1.2.05 **היתר בנייה שמשפרו 53731** על-ידי רשות הרישוי המקומית של עיריית ירושלים, וזאת לצורך "הקמת גשר זמני לעליה לגשר המוגרבים עבור משטרת ישראל" (להלן: **היתר הבנייה**).

צילום ההיתר מיום 1.2.05, כפי שמופיע באתר עיריית ירושלים, מצורף ומסומן **מש/1**.

5. עוד יוסף, כפי שעולה מסעיף 3 לתגובת המשיבה 10 מיום 20.6.21, כי ביום 22.1.07 ניתן על ידי רשות הרישוי המקומית **היתר נוסף שמשפרו 57373** ועניינו בהקמת "גשר להולכי רגל" במקום. ואולם, לאור התנגדות שעוררו עבודות החפירה באזור מכוח היתר זה, הוחלט להקפיא את העבודות להקמת הגשר להולכי הרגל, ולקדם תכנית לצורך הקמת המעלה.

צילום ההיתר מיום 22.1.07, כפי שמופיע באתר עיריית ירושלים, מצורף ומסומן **מש/2**.

6. למען הסדר הטוב, ואף שאין עוד מקום להרהר אחר הליך הוצאת היתר הבנייה בשל השנים הרבות שחלפו מאז נבנה הגשר מכוחו; כמו-גם בשל בלעדיותו לצורך עליית מבקרים לרחבת הר-הבית; יצוין כי הגשר הקיים מצוי בתחום **תכנית עמ/9**, המהווה תכנית מתאר מקומית אשר אושרה בשנת 1976. תכנית זו נפרשת על פני שטח של כ-10,800 דונם בירושלים והיא כוללת את העיר העתיקה וסביבתה. מטרתה של התכנית, בין היתר, היא: "שמירה על האתרים המסורתיים המשמשים נכסי קדושה והווי ליהדות ולדתות אחרות" (סעיף 6.5 להוראות התכנית).

צילום הוראות תכנית עמ/9 מצורף ומסומן מש/3.

7. בהתאם לתשריט תכנית עמ/9, הכולל בתחומו את כל השטח עליו חלה התכנית, סומן שטח העיר העתיקה כולו כ"שטח שיקום ושימור". כך, סעיף 8.1 לתכנית, שכותרתו "שטח העיר העתיקה" קובע כי "כל האזור שבתחומי העיר העתיקה מהווה שטח לשיקום ושימור על פי תכניות מפורטות, בהתאם לאמור בסעיפים 8.4.1 עד 8.4.2". בהמשך לכך, בסעיף 8.4 להוראות התכנית נקבעו ההוראות בעניין השטח המיועד ל"שטח שיקום ושימור", כדלקמן:

"8.4.1 כל בניה חדשה או תוספת בניה או הריסה בשטח זה תעשה תוך שמירה קפדנית על האופי המיוחד שלו. כל פעולה בשטח זה תעשה אך ורק עפ"י תכניות שימור ושיקום מפורטות.
8.4.2 לא תותר כל בניה באזור זה אלא על פי תכנית מפורטת המצביעה על הבינוי המפורט ואופן פתוח האזור, חזיתות וחתכים כללים, הכל בהתאם לדרישה".

8. בהתאם לתשריט נוסף של תכנית עמ/9, הכולל בתחומו את שטחה של ירושלים העתיקה שבתוך החומות בלבד, סומנו שטח הר הבית ורחבת הכותל בייעוד "שטח הר הבית ורחבת הכותל". בהתייחס לייעוד זה, נקבע בסעיף 8.2 להוראות התכנית כך:

"8.2.1 על שטח הר הבית ורחבת הכותל יחולו כל המגבלות אשר חלות על שטח העיר העתיקה בכפוף למטרות שבסעיף 6.5.
8.2.2 שטח רחבת הכותל יתוכנן סופית כשטח בעל עיצוב מיוחד, אשר פרטיו יאושרו ע"י הוועדות המוסמכות – בהיותו מקום מקודש המיועד להתייחדות ולתפילה".

9. לימים, ובהמשך לתכנית עמ/9, אושרו מספר תכניות מפורטות המתייחסות לחלקים משטח רחבת הכותל, וביניהן **תכנית 12472**. תכנית זו כוללת בתחומה שטח של כ-1.6 דונם, עניינה בהסדרת הגישה לשער המוגרבים והיא אושרה בשנת 2008 על ידי הוועדה המחוזית לירושלים.

מטרת התכנית, בין היתר, היא: "יצירת מסגרת תכנונית למעלה המוגרבים במטרה להסדיר את הגישה לשער המוגרבים מכיוון שער האשפות" (סעיף 2.1 להוראות התכנית). כפי שפורט בדברי ההסבר לה, תכנית 12472 מציעה הקמת גשר להולכי רגל, היוצא ממזרח למבנה הכניסה לרחבת הכותל ועולה אל שער המוגרבים, וזאת על בסיס תוואי השביל שנוצר על גבי סוללת העפר אשר שימשה בעבר לצורך העלייה לשער.

הגשר שהוצע בתכנית תוכנן כגשר "בעל מופע מינימאלי", כמעין גשר מרחף, המאפשר חשיפה ושימור של עיקרי הממצאים הארכיאולוגיים וההיסטוריים הייחודיים המצויים במקום, תוך הימנעות מפגיעה באלמנטים הדתיים המקודשים שבו. כמו כן, הגשר המוצע תוכנן כך שיאפשר כניסתם של מבקרים לרחבת הר הבית, וכן כדי לשמש כמעבר עיקרי לשימוש כוחות הביטחון במקרה הצורך.

צילום הוראות תכנית 12474 וכן צילום נספח ובו מוצג תוואי הגשר המוצע בתכנית, מצורפים ומסומנים מש/4 ו-מש/5 בהתאמה.

צילום החלק הרלוונטי מתשריט התכנית 12472, בו מוצג הגשר הקיים כיום, אשר מרביתו נמצא צפונית לקו התוחם את תחום התכנית, וכן צילום של תצלום אוויר של האזור, מצורפים ומסומנים מש/6 ו-מש/7 בהתאמה.

10. לאורך השנים התקיימו הליכים שונים שעניינם בהתנגדות לתכנית 12472, הן בוועדת המשנה לעררים של המועצה הארצית לתכנון ובנייה והן במסגרת דיון בעתירות שהוגשו לבתי המשפט. ואולם, במסגרת הליכים אלו נדחו מרבית טענות המתנגדים לתכנית, עד שבסופו של דבר התכנית אושרה (להרחבה ראו ערר 71/08, עת"מ 1488/09 **מסאלחה נ' ועדת המשנה לעררים של המועצה הארצית** (נבו, 5.9.10), עע"מ 7490/10 **הקרן למורשת הכותל נ' מסאלחה** (נבו, 3.4.12) עע"מ 7520/10 **ועדת המשנה לעררים של המועצה האזורית לתכנון ובנייה נ' סאלחה** (נבו, 27.3.11) וערר 22/12).

11. לאחר אישורה של תכנית 12472 על ידי הוועדה המחוזית, ובמקביל להליכים תכנוניים שונים שהתקיימו בעניינה, גובשה מדיניות תכנון כוללת עבור אזור רחבת הכותל, הכוללת, בין היתר, את האזור בו מתוכנן להיות מוצב הגשר על פי תכנית 12472. מדיניות זו אומצה על ידי מליאת הוועדה המחוזית בהחלטות מיום 26.10.10 ומיום 29.7.11.

צילומי העמודים הרלוונטיים מהחלטות הוועדה המחוזית מיום 26.10.10 ומיום 29.7.11, מצורפים ומסומנים מש/8 ו-מש/9 בהתאמה.

12. ברם, בפועל, לאור נסיבות שונות הכרוכות ברגישות הייחודית להר-הבית, תכנית 12472 טרם הוצאה לפועל, והגישה לשער המוגרבים נעשית עד היום, ומזה שנים ארוכות, באמצעות הגשר הקיים.

ככל שהעותרות יתנו הסכמתן לכך, יוכלו המשיבים להרחיב בעניין רגישותו של הר הבית בדיון חסוי, במעמד צד אחד; או לחילופין להגיש מסמך חסוי בעניין.

13. מכל מקום, דומה בעיני המשיבים כי מוקד העתירה דן אינו בהיסטוריה רחוקת שנים זו, כי אם בסוגיה האקטואלית שעניינה במצבו הבטיחותי של גשר המוגרבים. כל זאת, בשים לב לדו"ח בדיקה הנדסית (להלן: **הדוח ההנדסי**) שהוגש לקרן למורשת הכותל המערבי ביום 3.5.21 ולמכתב משלים לו מיום 6.5.21, בו נרשמה חוות דעת הנדסית שלפיה "האישור ההנדסי הוא לתקופה קצובה שלא תעלה על 4 חודשים, שלאחריה אמליץ שלא לאפשר עוד שימוש בגשר" (המכתבים צורפו כנספח 20 לעתירה).

בעניין זה, המשיבים יטענו, כי מעיון בעתירה עולה שמיצוי ההליכים העיקרי שקדם להגשת העתירה דן החל בעקבות חוות דעת הנדסית זו, באופן שמעיד כי זאת אכן הסוגיה האקטואלית שעומדת ביסוד העתירה. שאם לא כך הוא – הרי שדינה של העתירה היה להידחות **מחמת שיהוי מאיין**, בשל חלוף השנים הרבות מאז החל השימוש בגשר המוגרבים, כמו-גם מאז אושרה תכנית 12472, ועד אשר הוגשה העתירה דן.

14. אחר הדברים האמורים, ואשר לסוגיה האקטואלית הנוגעת למצבו הבטיחותי של הגשר, המשיבים יצינו כי בחודשיים האחרונים, ועוד בטרם הוגשה העתירה דן, נושא מצבו הבטיחותי של הגשר נבחן בידי גורמי המדינה הרלוונטיים וגורמים נוספים הצריכים לעניין. בחינה זו נמשכה גם לאחר הגשת העתירה, ובתוך כך התקיימו מספר דיונים בקרב כלל הגורמים הצריכים לעניין.

במסגרת הליך הבחינה נבדקו מספר חלופות אפשריות למתן מענה לחשש הבטיחותי שעלה בדו"ח ההנדסי והשלכותיו, באופן שיאפשר גם בעתיד את המשך השימוש בגשר באופן בטיחותי.

15. כאן המקום להבהיר כי אין ענייננו ב"גשר רגיל" המוביל לעוד אתר מאתריה של ירושלים, כי אם בגשר שמהווה את שער הכניסה הבלעדי לעליית מבקרים לאחד המקומות הרגילים ביותר במזרח התיכון כולו. רגישות זו חוזרת כחוט השני לאורכה ולרוחבה של פסיקת בית המשפט הנכבד בסוגיות שונות הנוגעות להר-הבית, תוך שנקבע בעניין, כהאי לישנא:

"11. [...] ראוי להבהיר כי הר הבית הינו יחיד ומיוחד שאין בו כדי להעיד על הכלל. [...] נוכח מרכזיותו וחשיבותו הרבה של הר הבית גם לבני דתות אחרות, הסכנה הנובעת מהתלקחות האלימות שם אינה בגדר סכנה מקומית בלבד והיא עלולה להוביל להתלקחות שאופיה יסכן את הביטחון גם מחוץ לגבולות המדינה והאזור. לכך יש להוסיף כי למתרחש בהר הבית השפעה על שיקולים מדיניים ועל יחסי החוץ של המדינה. בהתחשב בכל אלה, מהווה הר-הבית מקום בעל רגישות ייחודית ויוצאת-דופן, ולפיכך השמירה על הסדר הציבורי בו מחייבת זהירות מרבית. [...] "(בג"ץ 8988/06 משי זהב נ' מפקד מחוז ירושלים (פורסם באר"ש, 27.12.06)).

כן ראו את שנקבע בעניין **עציון** שהוזכר מעלה :

6. [...] הר הבית נמצא בשטח ירושלים, בשטחה הריבוני של מדינת ישראל, וכמקום קדוש חלים עליו חוק השמירה על המקומות הקדושים, התשכ"ז-1967 וסעיף 3 לחוק יסוד: ירושלים בירת ישראל. משטרת ישראל היא האמונה על ביטחון הציבור ועל שמירת הסדר הציבורי בהר הבית, בבחינת ידה הארוכה של ריבונות המדינה. עם הריבונות באה הסמכות ועם הסמכות באה האחריות ועם האחריות באה התבונה והרגישות. שלא בטובתנו, הר הבית הוא מקום נפיץ, המקום אליו נשפכים נהרות הלב של הסכסוך הלאומי ושל הסכסוך הדתי, ומכאן סכנת ההיתוך בליבת הכור הלוהט. לא תהא זו הפרזה לומר כי מדובר באחד המקומות המורכבים והרגישים ביותר במזרח התיכון אם לא בעולם כולו, ואפשר כי גפרור אף יצית להבה. אין צורך להרחיק עדותנו, באשר האירועים והמאורעות בסכסוך הדתי-לאומי הנוגעים להר הבית ולכותל המערבי ידועים ומלווים אותנו מזה כמאה שנים, עוד מלפני קום המדינה עד ימינו אנו. הפסיקה הדהדה אינספור פעמים את הרגישות היתרה ואת הנסיבות הייחודיות של הר הבית: 'כל תקרית קטנה במקום כזה עלולה להביא להתלקחות גדולה' (בג"ץ 99/76 כהן נ' שר המשטרה, פ"ד ל(2) 505, 507 (1976)); 'המצב רגיש והרה סכנות על רקע בין-עדתי והמקום מועד לפורענות' (בג"ץ 222/68 חוגים לאומיים אגודה רשומה נ' שר המשטרה, פ"ד כד(2) 168, 141 (1970)).

16. בהתאם, נקבע כי נסיבותיו הייחודיות של הר הבית והרגישות היתרה של המקום מחייבות משנה זהירות בכל הנוגע לביקורת השיפוטית על הנעשה בו. בהקשר זה ראו, למשל, את שנפסק בבג"ץ 2058/19 **רגבים נ' ראש ממשלת ישראל** (פורסם באר"ש, 9.1.20), כדלקמן :

4. [...] בית משפט זה פסק לא אחת כי נסיבותיו הייחודיות של הר הבית והרגישות היתרה של המקום מחייבות משנה זהירות בכל הנוגע לביקורת השיפוטית על הנעשה בו [...]

וכן ראו בנושא זה גם את שנקבע בפסק הדין בעניין **עציון** :

6. [...] לא בכדי, התערבותו של בית משפט זה במשולש הגבולות הרגיש של דת, מדיניות חוץ ושיקולי ביטחון וסדר ציבורי, היא זהירה במיוחד. שיקול דעת רחב לרשות המבצעת מחד גיסא, וביקורת שיפוטית מצומצמת מאידך גיסא. הדברים חזרו ונשנו בפסיקה: 'מדובר בעניינים שהם באופן מובהק שאלות של מדיניות פנים, חוץ וביטחון. נושאים שהם בליבת שיקול הדעת של הרשות המבצעת ובית משפט זה ממעט, אם בכלל, להתערב בהם' (בג"ץ 8871/17 פואה נ' ניצב יורם הלוי, מפקד מחוז ירושלים, [פורסם בנבו] פסקה 14 (14.12.2017) (להלן: עניין פואה). כן ראו בג"ץ 4935/93 תנועת נאמני הר הבית נ' ראש עיריית ירושלים, פ"ד מז(5) 865, 871 (1993); בג"ץ 8666/99 תנועת נאמני הר הבית נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד נד(1) 199, 203 (2000)).

17. בנסיבות אלו, ובהינתן הרגישות הרבה של המקום, כמו-גם שיקול הדעת הרחב המסור לרשות המבצעת להבטחת הסדר הציבורי ושלומו הציבורי וביטחונו באזור, הובאה סוגיית מצבו הבטיחותי של הגשר, לשולחנו של ראש הממשלה.

בהמשך לכך, בתום ישיבה שהתקיימה בראשות ראש הממשלה ובהשתתפות שרים וגורמים בכירים נוספים, הוחלט על שיפוצם ההדרגתי של רכיבי העץ הטעונים החלפה בגשר המוגרבים, כך שניתן יהיה להמשיך ולהפעילו באופן בטיחותי – בהתאם למדיניות שנהגה בממשלות קודמות מזה שנים – ולא תימנע הגישה שהתאפשרה באמצעותו למתחם הר הבית מזה למעלה מעשור ומחצה.

18. יובהר, כי בהתחשב בנסיבות המורכבות של העניין, עמדת המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (אזרחי), היא כי ניתן לבצע את העבודות המבוקשות, שעניינן החלפת הרכיבים הקיימים ברכיבים חדשים בלבד לצורך חיזוק הגשר, ללא הוצאת היתר בניה חדש.
19. אם כן, המשיבים יטענו כי הטעמים הביטחוניים והמדיניים העומדים בבסיס מדיניות ממשלת ישראל לאורך השנים בנושאים הנוגעים להר הבית והגישה לאזור – עודם תקפים, וכך גם בנוגע לעתירה דנן.
- מטבע הדברים, ומפאת הרגישות הברורה, ידגישו המשיבים כי לא ניתן להרחיב בעניין זה במסגרת תגובה גלויה זו. ככל שבית המשפט הנכבד יראה לנכון, המשיבים נכונים כאמור להרחיב ולפרט בעניין זה בדלתיים סגורות ובמעמד צד אחד בלבד, וזאת בכפוף לקבלת הסכמת העותרות לכך.
20. אשר על כן, ובשים לב לכך שהטענות הדחופות שעלו בעתירה עתידות להגיע לכדי פתרון – עליו ניתן יהיה להרחיב כאמור במסגרת דיון חסוי ובמעמד צד אחד – המשיבים יטענו כי בשלב הנוכחי העתירה במתכונתה הנוכחית מיצתה עצמה.
21. העובדות המפורטות בתגובה זו, הנוגעות למשטרת ישראל, נתמכות בתצהירו של סני"צ יובל ראובן, סגן מפקד מרחב דוד של מחוז ירושלים במשטרת ישראל; העובדות המפורטות בתגובה זו בסעיפים 6-11, הנוגעות למינהל התכנון, נתמכות בתצהירה של גבי שירה תלמי באבאי, מתכנתת מחוז ירושלים; העובדות המפורטות בסעיפים 14, 17 ו-19 לתגובה נתמכות בתצהירו של מר שלום שלמה, מזכיר הממשלה.

היום, ג' באלול, התשפ"א

11 באוגוסט, 2021

 רוזנברג, עו"ד
 סגן בכיר במחלקת הבג"צים
 בפרקליטות המדינה